

βουνοῦ τραγουδοῦσε μὲ τῇ φλογέρα, καὶ ποῦ τοῦ ἔκρενε ἄλλο ἀπὸ ἄλλη μιὰν ἄκρη, σὰ δυὸ ψυχρὸς ποῦ ἀλληλοτραγουδοῦνται καὶ νὰ σμίξουνε δὲν ἔχουνε μπορεσιὰ, μοῦ ἔδινε ζούλια νὰ κατορθώσω καὶ γὼ καμιὰ μέρα νὰ πῶ τραγοῦδι ποῦ ὁ λαὸς νὰ τὸ παναλέῃ. Ἀχ! ποῖς τὸ ξέρει ἂν τὰ τρίσθαια τῆς ποίησης καὶ τῆς ἀγάπης δὲ φωλιάζουμε στὰ φυλλοκάρδια μέσα τοῦ λαοῦ;

Θαρρεῖ ὁ κόσμος πὼς ὁ ποιητής, μάλιστα ὅταν εἶναι ποιητὴς ἀναγνωρισμένος, ὅ τι καταπιάνεται τὸ πετυχαίνει. Τί λάθος! Κι ὁ ποιητής, ὁ ποιητὴς ὁ πῶς ἐμπνεσμένος, προτοῦ νὰ βρῇ τὸ κατάλληλο τὸ θέμα, ψάχνει, γυρέδει, σὺν τὸν ἔραστή· σὺν τὸν ἔραστή παθαίνεται, σὺν τὸν ἔραστή τονὲ γελᾷ καὶ δάφτονε καμιὰ σκέψη, καμιὰ φαντασία ποῦ τῇ νομίζει καλὴ, μὰ ποῦ τίποτε δὲ βγαίνει ἀπὸ μέσα της. Τότες, σὺν τὸν ἔραστή καὶ πάλε, δέρνεται, κλαίει ὁ ποιητής. Θλίψεις καὶ καημοί, δάκρυα μάλιστα καὶ ἀπελπισιές, ποῦ μήτε τὰ στοχάζεται τὸ πλήθος!

Εἶναι κάτι δέντρα ποῦ ὅταν ἡ βροχὴ τὰ παραδέρνει, σκύβουνε στὴν ἀνεμοζάλη τὰ κλαριά τους λυπητερά, τὰ ξανασκύβουνε στιγμὴ τῇ στιγμῇ, σὰ νὰ ρωτούσανε ἀπελπισμένα· «Δὲν ἔχει, δὲν ἔχει καὶ ἄλλο νερὸ νὰ μᾶς δαίρη;»

Τὰ μάτια τῆς Ἑλλάδας εἶναι καὶ θὰ μένουνε τὰ Ἐφτάνησα. Πρέπει στὰ βιβλία μας τάχαθὰ νὰ δοξάζουμε κάθε χώρα ἐλληνική. Στὰ ρομάντζα μας, ποῦ λένε, πρέπει νὰ τίς ψυχολογήσουμε μιὰ μιὰ, πρέπει νὰ ποῦμε τὰ ἱστορικά τους ἕνα ἕνα, πρέπει νὰ τίς ἀγαπήσουμε ὅλες, τίς χώρες τίς ἐλληνικές. Πρέπει νὰ τίς γίνουμε τὰ βιβλία μας καθρέφτης, νὰ κημαρώνουνε μέσα τὴν ὁμορφίαν τους, καὶ ἔτσι νὰ καταντήσουνε τὰ ρομάντζα μας σὺν ποίημα ὁμηρικό, ποῦ τὸ ζωντανό μας τὸ ἔθνος νάντρικρύζῃ μέσα τὸν ἑαυτοῦ του, νάντρικρύζῃ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ του, νὰ νοιώθῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ποιεῖν εἶναι.

Ὁ Ρωμιός, ποῦ ἔζησε σκλάβος, μὰ ποῦ γεννήθηκε θεός, τὸ συνηθίζει, πότε νὰ περηφανέβεται ὡς τὰ σύννεφα, πότε νὰ ταπεινώνεται ὡς τὸ καταπάτημα τοῦ ἑαυτοῦ του.

Συχνοτυχαίνει, ὅταν ψυχολογᾷς ἕνα πρόσωπο, καταντᾷ νὰ τὰγαπήσῃς, ὅσο ἀνθρώπο καὶ ἂν εἶναι, ἀγαπᾷς δηλαδὴ τὴν ἀλήθειαν ποῦ ὁ ἴδιος μᾶς παρασταίνει.

Εἴμαστε σὺν τοὺς στραβούς· βαδίζουμε καὶ δὲ βλέπουμε πὼς τὰ πόδια μας μοναχὰ τοὺς μᾶς τραβοῦνε ὅπου εἶναι ὁ ἥλιος.

Εἶναι πρωτόρμητο αἶσθημα στὸν ἄνθρωπο νὰ ζουλέβῃ. Ἀπὸ τῇ ζούλια βγαίνει καὶ ὁ πολιτισμός, νὰ ζουλέβεις γιὰ τὸ καλὸ. Ζούλεψα καὶ ἄναψα. Τὸ φῶς ποῦ ἔβλεπα στὴν Ἑβρώπη ἔγινε φλόγα γλυκεῖα ποῦ τὴν ἔνοιωθα σὰ ζεστὸ ρυάκι νὰ μοῦ τρέχῃ στὰ μεδούλια, νὰ μοῦ λούζῃ τὸ νοῦ. Ἐλπίδα σπαραχτικὴ μοῦ γεννήθηκε στὰ στήθια, πόθος ἀδάστυχτος, γενναῖος, ἅγιος πόθος λὲς καὶ ἀξάφνα γιγάντωνε τὴν καρδιά μου, ποῦ γινότανε μεγάλη μεγάλη, τὸν κόσμο μέσα της νὰ χωρέσῃ. Ἐπρεπε κάτι νὰ καταφέρω γιὰ τὴν πατρίδα μου, γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα νὰ δουλέψω. Ἀνθρώποι καὶ οἱ δικοὶ μας, λαὸς καὶ ὁ λαὸς μας. Ὅτι ὥρατο, ἀληθινὸ, ἀτόφως λάμπει στὴν ψυχὴ σου, ἅμα τὸ φανερώσῃς, ἀμέσως καὶ ἡ ἀνθρωπότητα κερδαμένη. Ἀχτίδα κάθε λαός· ἔλοι τοὺς μᾶζ! πλάθουνε, ὅσο πάνε στὴν ψυχὴ μας ἕναν ἥλιο, πελώριο, ποῦ δὲ βασιλεύει.

ΟΙ ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΑΣΤΕΡΙΩΤΗ ΣΤΟ "MERCURE DE FRANCE,"

Γαλλικὴ καὶ Ἑλληνικὴ Ἀναδημία. — Οἱ δημοτικιστὲς καὶ οἱ κανόνες. — Τὰ ἔργα. — Τὸ «Ταξίδι». — Οἱ μετάφρασεις τῶν ἀρχαίων. — Τὸ ἔργο τοῦ «Νουμά». — Χατζόπουλος καὶ Παλαμᾶς. — Ἡ γλώσσα τοῦ Ἐφταλιώτη. — «Τὰ δυὸ Ἀδέρφια.»

Στὸ «Mercure de France», τὸ φημισμένο γαλλικὸ περιοδικό, ὁ Filéas Lebégue δημοσιεύει, στὴν ταχτικὴ τῆς ὥρας, κρυμμένος κάτου ἀπὸ τὸν ὄνομα Dé-métrius Asteriotis, ἐπιθεώρηση τῆς λογοτεχνικῆς κίνησεως, κρίνοντας τὰ ζητήματα μας καὶ μιλώντας γιὰ τὰ βιβλία μας. Ὁ κ. Lebégue, συγγραφέας πολυγνώστης καὶ λεπτοστέχαστος, ὅσο καὶ ἂν ἡ φήμη τοῦ δὲν τρέχει στοὺς δρόμους, φέρνει στὸ ζήτημα τῶν προβλημάτων, ποῦ μᾶς συγκινοῦν ἐδῶ, τὸ φιλο-

σοφικό του νοῦ, καὶ συχνὰ πυκνὰ ρίχνει κάτι σὰν καινούριο φῶς ἀπάνου στὰ δικὰ μας. Γιὰ τοῦτο οἱ γνῶμες του, καὶ ὅταν θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πῇ, πῶς δὲν εἶναι σὲ ὅλα σύμφωνος μὲ τὴ δική μας τὴν ἀντίληψη, καὶ ὁ λόγος του γιὰ κάποια ἔργα, καὶ ὅταν ἡμεῖς δὲν νομίζουμε πῶς ἀξίζει νὰ σταματᾷ κανεὶς μπροστὰ τους, πάντα ἔχουν κάποια ἐύλογη ἀφορμὴ καὶ δὲ μπορεῖ νὰ μᾶς εἶναι ἀδιάφορα. Γιὰ τοῦτο κι ὅταν ἀκόμα δὲ μᾶς φτάνει ὁ τόπος μέσα στὸ «Νουμᾶ» νὰ ξαναδίνουμε μεταφρασμένες τίς κριτικές του, πάντα τίς παρακολουθοῦμε καὶ τίς προσέχουμε, γιατί μᾶς ἔρχονται ὄχι μόνο ἀπὸ νοῦ πολὺ γλωσσο, ἐρευνητῆ, ἐρωτεμένο μὲ τίς ξένες φιλολογίες καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα μὲ τὴ δική μας ποὺ ξετυλίγεται τὴ στιγμή τούτη μέσα σὲ σκοντάμματα καὶ σ' ἐμπόδια, μὲ παρεξήγησες καὶ μὲ κατατρεμούς, παραδειγματικὰ γιὰ τὸ μελετητῆ· μὰ γιατί μᾶς ἔρχονται κι ἀπὸ τὸ φτερωτὸ λογοτέχνη λυρικοφιλοσοφικῶν ἱστοριῶν σὰν τὸ «Ἐκεῖθε ἀπὸ τὴ γῆ» (Outre-terre) κι ἀπὸ τὸν ποιητὴ πολὺ ὥραϊον καὶ σπάνιος ὁρσιᾶς κ' εὐωδιάς στίχων σὰν ἐκεῖνοι τῆς «Φλογισμένης Βάτος.» (Le Buisson ardent.)

Περιορίζαστε σήμερὰ νὰ μνημονέψουμε μονάχα μιὰ κρίση του γιὰ τὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλιά» στὸ φυλλάδιο 337 τοῦ γαλλικοῦ περιοδικοῦ ποὺ εἶπαμε, καὶ νὰ παραθέσουμε ἕνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴν ἐπιθεώρησή του τὴ βαλμένη στὸ φυλλάδιο 341 τοῦ ἴδιου τοῦ περιοδικοῦ.

«Στὴ «Graecia» ὁ Ἀδόλφος Thalasso πρότεινε νὰ γίνῃ Ἑλληνικὴ Ἀκαδημία. Ἡ ἰδέα εἶναι ἀπὸ τὰ 1859, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἔδινε τὰ χρήματά του ὁ βαρὼνος Σίνας γιὰ νὰ χτιστῇ τὸ μέγαρο τοῦ μελλόμενου Ἰνστιτούτου. Ὁ κ. Thalasso ἀράδιασε πρὸς τοῦτο ἐπιχειρήματα ἀκαταμάχητα κατὰ τὴν κρίση του, καὶ πολὺ σωστὰ ἡ «Graecia» τίς ἀνοιξε τίς στήλες τῆς στὸ ξέτασμα τῆς ἰδέας καὶ ρώτησε τίς γνῶμες πολλῶν καὶ ζήτησε τὰ ὀνόματα ἐκείνων ποὺ κρίνονται ἀξιοὶ νὰ γίνουν οἱ Ἀθάνατοι τῆς Ἀκαδημίας αὐτῆς.

Ὁ κ. Thalasso φρονεῖ πῶς ἡ μελλόμενη Ἑλληνικὴ Ἀκαδημία θὰ κατορθώσῃ γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσας κάτι ἀνάλογο μὲ τὸ κατόρθωμα τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ τὴν ἔδρυνε ὁ καρδινάλιος Richelieu.

Ὁ σκοπὸς εἶτανε, καθὼς τὸ στοχάζονταν ὁ Ὑπουργὸς καὶ τὸ δείχνει τὸ καταστατικὸ τοῦ σωματείου, νὰ κανονιστῇ κάπως ἡ γλώσσα, σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τῶν πιδὲ καλῶν συγγραφέων, καὶ νὰ συνταχτοῦνε λεξικό, γραμματικὴ, ρητορικὴ, ποιητικὴ μὲ τὴ βοήθεια προσεχτικὰ μαζεμένων παρατηρημάτων.

Ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία στάθηκε ἀφορμὴ, καθὼς τὸ στοχάζεται ὁ κ. Thalasso, νὰ νθίσῃ ἔτσι καὶ νὰ δοξαστῇ ἡ φιλολογία στὸν αἰῶνα τοῦ ΙΔ'. Λουδοβίκου ; Αὐτὸ εἶναι ζήτημα. Ὅπως ὅποτε τὸ ἔργο τῆς Ἀκαδημίας, ὅσο μετρημένη κι ἂν ὑποθεθῇ ἡ σημασία του, περισσότερο στάθηκε εὐεργετικὸ. Μὰ ἡ κατάσταση στὴ σημερινὴ Ἑλλάδα εἶναι πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν κατάστασιν ποὺ ἔδειχνε ἡ Γαλλία βασιλεύοντας ὁ ΙΓ' Λουδοβίκος. Τότε ἡ Ἀκαδημία ἤρθε γιὰ νὰ καθιερώσῃ γεγονὸς τελειωμένο ἢ ἔτοιμο νὰ συντελεστῇ, ἐκεῖ ποὺ ἐξακολουθεῖ στὴν Ἑλλάδα ζωηρὸς πόλεμος μεταξὺ δύο κομμάτων γιὰ τὴν ἀπόχτηση μιᾶς γλώσσας σὲ ὅλα τὰ εἴδη τῆς διανοητικῆς παραγωγῆς.

Μήπως οἱ δύο μερίδες τοῦτες θὰ θελήσουν νὰ παραδεχτοῦνε προκαταβολικὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς μελλόμενης Ἀκαδημίας ; Τὸ δημοψήφισμα ποὺ ἐνεργήθηκε θὰ βαρύνῃ τάχα στὴ ζυγαρίᾳ γιὰ τὴν ἐκλογὴ τῶν πρώτων ἀκαδημαϊκῶν ; Οἱ διάφορες ἐπιτροπὲς μέσα ἐκεῖ θὰ γίνουν μὲ τὸ σύστημα τῆς πλειονοψηφίας ἢ μὲ τὴ μέθοδον τὴν ἀναλογικὴν ; Κι ἂν τύχαινε ἡ Ἀκαδημία νὰ γίνῃ ἀπὸ δημοτικιστὲς, —πολὺ ἀμφίβολο καὶ μ' ἔλους τοὺς πολυάριθμους ὑποψήφιους ποὺ μπορεῖ περίφημα νὰ παρουσιάσῃ ὁ δημοτικισμός, κι ἂς μὴν εἶναι ὅλοι τοὺς ἀγνοῖ ψυχαραστῆς, μὲ τί τρόπο ἡ Ἀκαδημία τούτη θὰ κατάρθωνε νὰ καταστήσῃ σεβαστὰ τὰ αποφασισμένα τῆς, νὰ τὰ ἐπιβάλῃ, λ. χ. στὴν κυβερνήσιν, στὸ σχολεῖν :

Ὅλα τοῦτα, ζήτήματα.

Μιὰ Ἑλληνικὴ Ἀκαδημία θὰ μπορούσε νὰ βοηθήσῃ ἀποτελεσματικὰ γιὰ τὴ συντήρησιν τῆς μιᾶς τῆς γλώσσας, καὶ γιὰ τὸ δυνάμωμα τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς, ἂν εἶτανε κερδισμένη ἡ νίκη μὲ σὰν πολὺ δύσκολο θὰ τῆς εἶναι νὰ δημιουργήσῃ τὴν τόσο ἐπιθυμητὴ ἐνότητα. Καὶ δὲν εἶναι τόσο βέβαιο πῶς, ἀργὰ ἢ γρήγορα, ἡ ἐνότητα τῆς γαλλικῆς γλώσσας δὲ θὰ χαθῇ, ὅσο κι ἂν δὲν τὸ θέλει ἡ Ἀκαδημία· λ. χ. στὸ ζήτημα τῆς ὀρθογραφίας, μὲ μὲν ἀπλή ὑπουργικὴ ἀπόφασιν.

Γιὰ νὰ βγάλῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐξέτασιν τῶν καλλίτερων λογοτεχνῶν τοὺς ὀριστικοὺς κανόνες τῆς γλώσσας δὲν εἶν' εὐκόλο στὴν Ἑλλάδα· πρέπει πρῶτα νὰ τοὺς διαλέξῃς τοὺς καλλίτερους αὐτοὺς, κι ἀφοῦ παραβάλλῃς Σολωμὸ καὶ Παγκαδῆ, Βερνερδάκη καὶ Βαλαωρίτη, Βικέλα καὶ Παπαδιαμάντη, χωρὶς νὰ μιλήσῃς γιὰ τὸ Βιλαρᾶ, τὸν Κάλδο, τὸ Ροῖδη, τὸν Τυπάλδο, χωρὶς νὰ μιλήσῃς πρὸ παντὸς γιὰ τοὺς ζωντανούς, δὲ βλέπω σὲ ποιούς γραμματικούς τρόπους θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ σταματήσῃ. Τοὺς κανόνες τούτους ὅλοι τῆς δημοτικῆς οἱ λογογράφοι ψυχόρμητα τοὺς προσέξανε, καὶ πολὺ συχνὰ

δὲν τοὺς βγήκε σὲ καλὸ ἢ γνώση πού θελήσανε νὰ ἀνακατώσουνε μὲ τὸ ψυχόρμητό τους, κάθε φορά πού ἢ γνώστη τους δὲν εἶτανε βαθιὰ βασανισμένη. Ἡ γλώσσα τοῦ λαοῦ ἔχει τοὺς γραμματικούς της καὶ μπορεῖ νὰ ποῦμε πὼς αὐτὴ μόνη ἔχει ὠρισμένους κανόνες. Κι ἀνίσως ἡ Ἀκαδημία κλίνει μὲ τὸ μέρος τῶν καθαρουσιστῶν, πὼς θέλετε οἱ Μαλλιαροὶ θεληματικὰ νὰ ὁμολογήσουν πὼς νικηθήκανε; Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τους, ὁ Κωστής Παλαμάς, δὲν προέκισε, τώρα τελευταῖα, τὴν πατρίδα του μὲ τὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλεῖα», πού εἶναι, σὰ νὰ ποῦμε, μοιαιδικὸ ἀριστοῦργημα;

Καὶ νὰ λοιπὸν τί λογαριάζεται: τὰ ἔργα. Καὶ πρὸ πάντων ἐκεῖνα πού γράφονται μὲ καρδιά καὶ μὲ πίστη. Οἱ Δημοτικιστὲς τὸ διαλαλοῦνε πὼς εἶναι τῆς Ἀλήθειας ὁπαδοί. Τὴ δύναμή τους τὴν παίρνουν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἰδέα τους πού εἶναι ταιριαστὴ μὲ τοὺς νόμους τῆς ζωῆς, καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ νὰ γίνουν κύριοι, ἀράδα ἀράδα, μέσα σὲ ὅλους τοὺς κύκλους τῆς σκέψης. Ἔτσι λίγο λίγο θὰ διορθώσουνε τίς πλάνες τους, θὰ συγκρατήσουνε τίς υπερβολές τους. Ὅ,τι γιὰ τὴ Γαλλίᾳ ἢ «Ἑπεράσπιση καὶ τὸ δόξασμα τῆς Γαλλικῆς γλώσσας» τοῦ du Bellay, εἶναι τὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὅσο βαθιὰ ριζωμένη κι ἂν εἴν' ἐκεῖ στοὺς μισογραμματισμένους ἢ πρόκληση τοῦ εὐγενικοῦ λόγου, τὸ ἐμπόδιο εἶναι προσωρινό, γιὰτὶ τὸ διπλὸ ψυχόρμητο τοῦ λιγώτερου κόπου καὶ τοῦ χρήσιμου θὰ φανερώσῃ τὴν ἐνέργειά του στὸ τέλος.

Στὸ Βυζάντιο, τὰ ἑλληνικὰ εἶτανε τὰ μέσα τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας ἔλων τῶν ὁπωσδήποτε μὲ τὴν ἑλληνικὴ μόρφωση θεμεμμένων, ὅποια γλώσσα καὶ νὰ μιλούσανε. Μὰ τὰ σημερινὰ ἑλληνικὰ δὲν ἀποδέλπουνε σχεδὸν παρὰ τοὺς Ἑλληνες καὶ μόνο, καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ καταλαβαίνουντ' εὐκολα, γιὰ νὰ συγκοινωνῇ ὁ λαός, μέσα σὲ πιτυχημένες μεταφράσεις, μὲ ἀτίστοιχα ἔργα τῶν ἀρχαίων, πού πιά δὲ νιώθονται, καὶ μ' ἐκεῖνα τῶν ξένων.

Τὰ τελευταῖα χρόνια εἶδανε τὸ φῶς πολλὰς μεταφράσεις στὴ δημοτικὴ· πρώτη σὲ τοῦτες ἡ Ἰλιάδα τοῦ Πάλλη. Ἀναφέραμε κάθε φορά πού βγαίνανε, κάμποσες ἀπ' αὐτές, λ. χ. τίς πολὺ φροντισμένες τοῦ Γρυπάρη. Ὁ Νουμάς, πού μπήκε στὴν ἑνατη χρονιά, καὶ πού ξανάρχισε, παιδευτικώτερα καὶ κοινωνικώτερα, τὸ σταματημένο ἔργο τῆς Τέχνης, δυνατὰ βοήθησε γιὰ νὰ πᾶνε μπρὸς τὰ τέτοια μεταφράσματα, κι ἀκόμα ἐδειξε τὰ οὐσιαστικὰ χαρακτηριστὰ τῆς δημοτικῆς γλώσσας γιὰ τὸ μεταχειρίσασθαι κάθε λογῆς ὕλικου, φιλοσοφικοῦ, κριτικοῦ, ἐπιστημονικοῦ. Στους πολέμους του στάθηκε ἀδιάλλαχτος. Εἶχε πολλοὺς καὶ μεγάλους ἀξίους συνεργάτες.

Νέοι μὲ τάλαντο στίς κολώνες του ἀρχίσανε καὶ ἐκεῖ ξεχωρίσανε φωτεινά, ὁ Ρήγας Γκόλφης, ὁ Περιγαλίτης, ὁ Σικελιανός, καὶ ἄλλοι.

Ἄλλοι φανερωθήκανε ἐκεῖ μὲ καινούρια ἔψη· λ. χ. ὁ Κωσταντῖνος Χατζόπουλος ἀλλασμένους σὲ δυνατὸ πεζογράφο, δίχως νὰ ξεχνᾷ νὰ ξαναδείχνηται, κάποτε καὶ πότε, ποιητής. Χάρη στὴν πολυμαθεῖα τοῦ Παλαμά καὶ κάποιων ἄλλων βρήκανε τόπο στὸ «Νουμά» μελετήματα πολὺ διδαχτικὰ γιὰ τοὺς πρώτους δημοτικιστὲς καὶ πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐδῶ κάτι γιὰ τοὺς ὑψηλονόητους φιλοσοφικοὺς στοχασμοὺς πού ξυπνᾷ στὸ νοῦ τοῦ συγγραφέα τῆς «Φλογέρας τοῦ Βασιλεῖα» ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Βαλαωρίτη καὶ Λασκαράτου. Ἀπὸ τὴν εὐκαιρία τούτη κινημένος ὁ ἔξοχος ποιητὴς μὴ σύγκριση καταστρώνει μεταξὺ τοῦ ποιητῆ τῆς «Κυρὰ-Φροσύνης» δημοτικιστὴ μονάχα στὴν ποίηση, καὶ τοῦ λεπτόγνωμου ἰόνιου σατυρικοῦ, πού τοῦ ἔλειπε λυρισμός, μὰ πού προετοίμασε, ἀπὸ μιὰ μεριά, στὸν πεζὸ λόγο, τὸ ἔργο τοῦ Ψυχάρη. Μὲ τὴ μεθοδική του προπαγάντα ὁ Νουμάς βέβαιον πὼς στάθηκε ἀφορμὴ νὰ ἐρεθισθῇ, νὰ γεννήσῃ ἀντιπάθειες καὶ ἀντίπραξη. Πολλοὶ λογοτέχνες δημοτικιστὲς δὲ θέλουνε νὰ παραδεχτοῦνε τοὺς ψυχαρικοὺς κανόνες».

Προχωρώντας ὁ γάλλος κριτικὸς ἀναφέρει μὲ σύντομα λόγια ἐπαινετικὰ στεγνὸδγαλτα ἔργα λογοτεχνῶν ἑλλήνων, μεταφρασμένα ἢ πρωτότυπα, ἀνάκατα, καὶ βέβαια, σὰ νὰ θέλῃ νὰ βγῇ ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν πού ἔχει νὰ βάζῃ στὸν κατάλογό του κάθε ἑλληνικὸ βιβλίον δηλωτικὸ μιᾶς κίνησης: τοῦ Δημητράκου, τοῦ Ποριώτη, τοῦ Θεοτόκη, τοῦ Ἡλίου, τοῦ Μίχα, τοῦ Παπαστρατηγάκη, τοῦ Γεωργιάδη, τῆς «Κρητικῆς Στοᾶς», τῆς Πετρούλας Ψηλορίτη. Μνημονεύοντας τὸνομα τοῦ Ἀργύρη Ἑφταλιώτη, παραθέτει τὸ ρητὸ τοῦ Remy de Gourmont: «Πάντα κανεὶ καλὰ γράφει, σὰ μεταχειρίζεται μὲ ἀπλότητα καὶ μὲ ἀφέλεια τὴ φιλολογικὴ γλώσσα τοῦ καιροῦ του».

Καὶ τελειώνει μὲ τὰ λόγια τοῦτα:

«Θὰ προτιμοῦσα σήμερον νὰ μιλήσω γιὰ τὸ νέο ἔργο τοῦ Ψυχάρη, ἀγνὸ ἀριστοῦργημα κατασκευῆς καὶ μουσικῆς πεζογραφίας: τὰ «Δυὸ Ἀδέρφια». Μὰ τὸ ἔργο ἀξίζει μακριὸν ξέτασμα· καὶ καθὼς εἶναι ἀπὸ κείνα πού γραφθήκανε γιὰ νὰ μένουνε μιὰ γιὰ πάντα, δὲ θὰ τοῦ κακοφανῇ, βέβαια, τοῦ συγγραφέα του πού θὰ τὸν κάμουμε νὰ περιμένῃ.»